

Õiguskantsler

Teie 08.06.2015 nr 7-7/15-448-2

Meie 30.06.2015 nr 11-2/150555/1502901

**Seisukoht õigusrikkumise puudumise kohta
Riigikohtu tegevus koopiate väljastamisel**

Austatud []

Pöördusite minu poole 22.04.2015 saabunud avaldusega, milles palusite kontrollida Riigikohtu tegevust Teile teabenõude korras dokumentide koopiate saatmisest keeldumisel.

(I)

Kirjeldasite, et esitasite Riigikohtule 2015. aasta aprillis individuaalkaebuse ning taotlesite sellest teabenõude korras koopia saamist. Riigikohus vastas Teile 14.04.2015 kirjaga nr 7-1-1-314-15, et kohus ei tee Teile poolt esitatust väljatrükke ega saada Teile ka dokumentidest koopiaid. Märkisite, et kuni viidatud Riigikohtu vastuseni olite kohtule saatnud arvukalt erineva sisuga pöördumisi, millest soovisite alati koopiaid. Teile sõnul polnud kohus seni kordagi Teile soovitud dokumentide koopiate saatmisest keeldunud.

Küsisin 14.05.2015 teavet Riigikohtu esimehelt. Esimees vastas mulle 08.06.2015 ning selgitas, et kuna esitasite koopiate väljastamise taotluse kriminaalmenetluse vältel ning see puudutas kriminaalmenetluses esitatud taotlust, siis lahendati taotlus kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) ja mitte avaliku teabe seaduse (AvTS) sätete alusel. Kuna KrMS sätetest ei tulene menetlusosalise õigust saada koopiaid kriminaalmenetluses esitatud dokumentidest, mis ei ole menetlusdokumendid, siis Riigikohus Teile taotlust ei rahuldanud. Teile esitatud koopiate väljastamise taotlused, mille on Riigikohus varasemalt rahuldanud, puudutasid Teile esitatud menetlusväliseid pöördumisi, st pöördumisi, millest koopiate väljastamise suhtes ei kohaldu menetlusseadustest tulenev eriregulatsioon, vaid AvTS-i üldregulatsioon.

Taotlustest koopiate väljastamist reguleerivad üldseadusena AvTS ja eriseadustena menetlusseadused. Vastavalt üld- ja eriseaduste vahekorrale lahendatakse menetlusosaliste poolt asja menetluse kestel esitatud ja konkreetse menetlusega seotud dokumentidest koopiate väljastamise taotlused tuginevalt menetlusseadustele. Ka siis, kui AvTS-i ja menetlusseaduste üld- ja erinormi vahekorda selles osas eitada, ei oleks AvTS-i kohaldamine endiselt asjakohane. AvTS reguleerib avaliku teabe väljastamist, mida kriminaalmenetluse käigus esitatud dokument aga ei ole.

KrMS § 160⁴ lg 1 kohaselt võimaldatakse isikule teha menetlusedokumentidest väljakirjutusi ja saada tasu eest selle koopia, kui isikul on KrMS-i alusel õigus sellega tutvuda. Menetlusedokumentidena peab KrMS § 160⁴ lg 1 silmas eeskätt sama jao alguses loetletud menetleja poolt koostatud dokumente (vt KrMS § 144 lg 1 ja KrMS §-d 145-159), sealhulgas nt määrust, uurimistoimingu või muu menetlustoimingu protokollid jmt. KrMS § 160⁴ lg 1 mõttes tuleb eristada teisi kriminaalmenetluses esitatud dokumente – kaebusi, taotlusi jmt. dokumente (vt nt KrMS § 160² lg 1), millele KrMS § 160⁴ lõikest 1 tulenev õigus ei laiene. KrMS §-s 160⁴ toodud koopiade väljastamise regulatsiooni eesmärk on hoida isik kursis aktuaalse menetlusolukorraga (ja kuna antud juhul olite menetlusse kaasatud süüdistatavana, siis ka Teie kaitseõiguse tagamine), mitte aga Teile Teie enda taotlustest koopiade saamise võimaldamine.

Taotlesite koopia saamist Teile enda esitatud taotlusest, s.o kriminaalmenetluses esitatud dokumentidest, mis ei olnud menetlusedokument. Seega ei laienenud Teile taotlusele KrMS § 160⁴ lõikes 1 sätestatu. Seetõttu ei rikkunud Riigikohus Teile õigusi, kui ei väljastanud Teile soovitud koopiat.

(II)

Riigikohtu esimees asus samuti seisukohale, et ka AvTS-i sätted ei kohusta riigiasutust väljastama iga kord koopiaid avaldajate endi esitatud taotlustest.

AvTS § 18 kohaselt tuleb taotlejale viie tööpäeva jooksul väljastada asjakohane avalik teave. Avalikuks teabeks loeb AvTS § 3 lg 1 teabe, mis on jäädvustatud ja dokumenteeritud mis tahes viisil ja mis tahes teabekandjale ning mis on saadud või loodud seaduses või selle alusel antud õigusaktides sätestatud avalikke ülesandeid täites. Lähtudes eeltoodud sätte grammatilisest tõlgendusest, võiks asuda seisukohale, et kuna taotleja poolt riigiasutusele esitatud pöördumine on eelduslikult „saadud avalikke ülesandeid täites“, on ka vastav pöördumine automaatselt vaadeldav avaliku teabena ja tuleks seetõttu samale taotlejale koopiana väljastada.

Riigikohtu esimees leidis, et eelkirjeldatud lähenemine jätkaks tähelepanuta AvTS §-s 1 sisalduva eesmärgi: tagada üldiseks kasutamiseks mõeldud teabele avalikkuse ja igaühe juurdepääsu võimalus, lähtudes demokraatliku ja sotsiaalse õigusriigi ning avatud ühiskonna põhimõtetest, ning luua võimalused avalikkuse kontrolliks avalike ülesannete täitmise üle. AvTS § 3 mõistet „avalik teave“ tuleks sisustada just eeltoodud eesmärki silmas pidades.

Riigikohtu esimehe hinnangul on kaheldav, kas taotleja pöördumine riigiasutuse poole on üleüldse käsitatav üldiseks kasutamiseks mõeldud teabena AvTS § 1 mõttes. Isegi kui seda jaatada, ei teeni isikule tema enese pöördumise koopia väljastamine iseenesest avatud ühiskonna ega demokraatliku ja sotsiaalse õigusriigi põhimõtteid. Avatud ühiskonna põhimõttest johtuvalt tuleks väljastada eeskätt selline üldiseks kasutamiseks mõeldud teave, mille sisu ei olnud enne pöördumist taotlejale teada. Kuna isiku enda pöördumine on temale sisuliselt tuttav, ei teeni selle väljastamine avatud ühiskonna põhimõtet. Isiku enese pöördumisest koopia väljastamine teeniks aga demokraatliku ja sotsiaalse õigusriigi põhimõtet vaid juhul, kui nimetatud koopia väljastatakse tema põhiõiguste kaitseks; muul juhul üldiselt puutumus õigusriigi põhimõttega puudub. Ühtlasi ei teeniks isiku enda pöördumisest koopia väljastamine ka asutuse üle avalikkuse kontrolli võimaldamise eesmärki.

Isegi juhul, kui isiku pöördumised lugeda üldiseks kasutamiseks mõeldud teabeks, ei teeni Riigikohtu esimehe hinnangul nende väljastamine üldjuhul AvTS §-s 1 sisalduvat eesmärki ning isikute pöördumised ei ole üldjuhul vaadeldavad avaliku teabena AvTS § 3 mõttes. Seetõttu puudub asutusel üldjuhul kohustus neist koopia väljastamiseks. Taotlejale tuleb tema pöördumisest koopia väljastada erandina juhul, kui see on vajalik tema põhiõiguste kaitseks, näiteks tõendamaks riigisisese edasikaebeõiguse ammendumist Euroopa Inimõiguste Kohtu menetluse algatamiseks jmt. Sellisel juhul teeniks teabe, s.o pöördumise koopia väljastamine õigusriigi põhimõtet ja koopia väljastamine oleks seetõttu kooskõlas AvTS-i eesmärgiga, millest tulenevalt oleks ka taotletav koopia käsitatav avaliku teabena, mis tuleks teabenõude korras taotlejale väljastada. Asjaolu, kas pöördumisest koopia väljastamine on vajalik isiku põhiõiguste kaitseks, tuleb igakordselt eraldi hinnata.

Toetan Riigikohtu esimehe seisukohta, et ka AvTS-i sätete järgi ei ole riigiasutustel üleüldist kohustust väljastada taotlejale koopiaid tema enese pöördumistest. S.t riigiasutused võivad, kuid ei ole kohustatud igast Teie pöördumisest Teile koopiaid väljastama.

Lugupidamisega

Ülle Madise

Koopia: Riigikohus